

Gaál Zsuzsanna

Kreatív kommunikáció a magyar mint idegen nyelv oktatásában*

1. Bevezetés

A 21. század elején az idegennyelv-oktatás megújításának vagyunk tanúi, amelyet a kompetencia alapú nyelvtanítási programok kidolgozásával és bevezetésével jellemezhetünk. Egy újabb oktatási anyag létrehozása azért is indokolt, mert a magyar mint idegen nyelv tankönyveinek többségére még mindig a grammatikai dominanciájú multifunkcionális megközelítés a jellemző.

Az előadás célja, hogy bemutassam egy olyan új, alternatív oktatási (segéd) anyag tervezetét, amely az idegen nyelvi kommunikatív kompetencia fejlesztésében nyújthat segítséget az oktatási interakció valamennyi résztvevőjének. A kiválasztott próbaanyagon keresztül betekintést nyerhetünk a 'kreatív kommunikáció' modul lehetséges felépítésébe, működésébe.

2. Kompetencia alapú oktatás

Az ezredforduló után a megváltozott kulturális környezet kihívásaira adandó válaszként, a magyar közoktatás modernizációját elősegítendő új tudáskonceptió fogalmazódott meg a magyar oktatáspolitikára részéről. Az Oktatási Minisztérium kezdeményezésére a sulíNova Kht. közreműködésével olyan oktatási programcsomagokat fejlesztettek ki (Programfejlesztési Központ, sulíNova Kht.), amelyek a NAT és az NFT célkitűzésihez egyaránt illeszkednek. A fejlesztés egyik célja a kompetencia alapú oktatás elterjesztése a közoktatásban. Itt kell megjegyezni, hogy az oktatás ilyen alapon történő szervezése, sőt művelése nem állhat meg a 12. osztály befejeztével, hanem tovább kell(ene) „haladnia” a felsőfokú oktatási intézményekben is. Ezzel válna igazán érzékelhetővé és értékelhetővé az a program, amit az egész életen át tartó tanulás programjának nevezünk. A programcsomagok a következő kiemelt fontosságú kompetenciaterületekhez kapcsolódnak:

- óvodai nevelés
- szövegértés-szövegalkotás
- matematikai-logikai kompetencia
- **idegen nyelvi kompetenciák**

- szociális, életviteli és környezeti kompetenciák
- életpálya-életépítési kompetencia
- infokommunikációs technológiák

Az idegen nyelvi kompetenciaterület célkitűzését Pála Károlyt idézve az alábbiakban foglalhatjuk össze: „Az idegen nyelvi kommunikatív kompetencia fejlesztése érdekében olyan oktatási anyagokat, programcsomagokat kell létrehozunk, amelyek figyelembe veszik a mindenkori tanulók életkori sajátosságait, érdeklődését és ismereteit; témakörök, beszédszándékok és szituációk köré szerveződnek, s lehetővé teszik, hogy a nyelvtanulók értelmes tevékenységek során, kommunikatív feladatok végrehajtása közben sajátítsák el az idegen nyelvet” (Pála Károly <http://www.oki.hu/cikk.php?kod=kompetencia-08.html>). Az idegen nyelvi kompetencia fejlesztését a szakemberek modulszerű programcsomagokban kezelik el, melyeknek fő jellemzői a készségfejlesztés, a konkrét nyelvi szintekhez kötődő nyelvtanítás, valamint az adaptálhatóság. A programot ez idáig angol, német és francia nyelvre dolgozták ki, de természetesen ide tartozik a magyar mint idegen nyelv (MID) fejlesztése is. A MID fejlesztését a programtervezet önálló egységként kezeli, s ezt támasztja alá az a tény is, hogy a magyar mint idegen nyelv – bár ilyen szempontból nem tekinthet vissza jelentős múltra – választható hivatalos érettségi tantárgyként (vö. Tvergyák 2009). A téma fontosságát igazolja az is, hogy ez év őszén az Európai Bizottság Magyarországi Képvisellete egyéb partnerintézményekkel közösen „Álmodj, alkoss, újíts! – kreativitás és innováció az idegennyelv-oktatásban” címmel rendezvényt szervezett középiskolai nyelvtanárok számára (Pécs, 2009. szeptember 22.).

3. Nyelvpedagógiai beágyazottság

A magyar mint idegen nyelv ún. vezérelt didaktikai modellje (Jónás 2007, 94) első két sarokpontja szolgál kiindulási pontként. „Ez azt jelenti, hogy a magyar mint idegen nyelv didaktikája nem más, mint idegen nyelvi didaktika a magyar nyelvre specifikálva” (uo.). A komplex nyelvtanítási-nyelvtanulási folyamat különböző szakaszainak áttekintése lehetőséget ad arra, hogy bemutassam ezen szakaszok és részfolyamataik interakcióját a próbaanyag létrehozásában.

- I. Általános didaktika – oktatás- és tanulásemlételek
- II. Idegennyelvi didaktika – a magyar mint idegen nyelv
 - A. Előkészítés – tervezés (3. a magyar mint idegen nyelv tananyagai)
 - B. Oktatási interakció

- a. Interakciós partnerek
 - b. Interakciós formák
 - c. Interakciós tartalmak
- C₁. Oktatási interakciós feedback – értékelés
- C₂. Társadalmi interakciós feedback – értékelés (nyelvvizsga)

A 90-es évektől megfigyelhető szemléletváltás (kommunikatív szempontú nyelvoktatás), valamint a *Küszöbszint* (Magyar mint idegen nyelv) megjelenése alapvetően kívánta meghatározni a magyar mint idegen nyelv tananyagai (II/A/3) követelményrendszerét. S bár ezzel valamennyi tankönyvszerző tisztában van, egyet is ért, a tananyagok e tekintetben igen egyenetlen képet mutatnak. Az oktatási interakció (II/B) szakasz általam kiemelt, itt megjelenített pontjait tekintetem irányadónak az alábbiakban bemutatott próbaanyag elkészítéséhez. Interakciós partnerként (II/B/a) a magyar mint idegen nyelv tanára az, aki a segédanyagot elkészíti, előzetesen kipróbálja, majd a hallgatókkal kipróbáltatja/”megcsináltatja”. A másik partner, a magyar mint idegen nyelv tanulója/hallgatója az, aki az összeállított, kipróbált anyagot „megcsinálja, véghez viszi”.

Az interakciós formák (II/B/b) közül esetünkben a tantermen kívüli oktatási formát választottam, egyfajta országismereti (itt: városnézési) kulturális gyakorlat formájában. A hallgatók az egyébként megszokott oktatási helyükön kapják meg a „feladatlapot”, melynek segítségével végighaladnak egy megadott útvonalon. A feladatok nem csak az útvonalat jelölik ki, hanem bizonyos cselekvésekhez is kötődnek. A feladat tehát komplex: megtalálni a helyes útvonalat, a keresett tárgyat, intézményt; megválaszolni az ide vonatkozó kérdéseket; az adott szituációban magyar nyelven kommunikálni; majd elérni a végcél (Grand Café, Szeged). Az interakciós tartalmakat (II/B/c) egyrészt maga a feladatlap, az ahhoz kötődő autentikus magyar nyelvi kínálat adja, másrészt a feladatlap kézhezvételekor a tanári magyarázat a köztes nyelvhasználatot igényli. Az értékelés ebben a tanítási-tanulási formában egészen más, mint a hagyományos keretek között folyó oktatásban. Eredménynek tekinthető már az is, ha a hallgatók be tudják tartani a hely és idő paramétereit, azaz végig tudnak menni a megadott útvonalon, megtalálnak minden lényeges pontot, s az adott szituációkban megfelelően tudnak kommunikálni. (Az eredményesség ilyen foka természetesen mindig az adott tanulócsoporthoz nyelvi szintjének függvénye.)

A fent vázoltak alapján látjuk azt, hogy a komplex nyelvtanítási-nyelvtanulási folyamatban ki – mit – hogyan tesz a különböző szakaszokban. A modell működése azonban erőteljesen tanár- és tanuló/hallgatófüggő, hiszen mind a tanári, mind a tanuló/hallgatói aktivitás elengedhetetlen és szükséges feltétele az effajta tantermen kívüli oktatásnak.

4. Próbaanyag (pre-intermediate) – A2 / B1 nyelvi szinten (KER)

Az alábbi kipróbált próbaanyag paraméterei:

- Helyszín: Szeged, SZTE Hungarológia Központ – Grand Café
- Időpont: 2008-as tanév I. félév
- Csoport, résztvevők: pre-intermediate csoport, 10 fő (koreai, francia, lengyel, orosz, angol, brazil hallgatók)
- Tanítási-tanulási forma: tantermen kívüli
- Tanítási-tanulási módszer: a hallgatók kiscsoportokban (2-3 fő) önállóan haladnak a kijelölt útvonalon, a megadott feladatoknak megfelelően

Szeged hungarológia módra ☀☀☀☀☀

(Városnézés a gyakorlatban)

0. Alkossunk 2-3 fős kiscsoportokat! Az egyetem épülete elől indul mindenki ezzel a feladatlappal. Kövessük a megadott útvonalat, s válaszoljunk a kérdésekre! Most délután 4 óra van, kb. egy óra múlva találkozunk a legutolsó helyen, a Grand Caféban. Jó munkát, jó szórakozást!

1. Az **Aradi vértanúk terén** van két szobor; az egyikén egy van (repülni tud), a másikon egy van (négy lába van).
2. A **Jókai utcában** található a **Varga pékség**, keresse fel!
 - a. Mi van az üzlet mellett jobb oldalon?
 - Mi van az üzlet mellett bal oldalon?

>>> Menjen be és kérdezze meg:

- b. Mennyibe kerül egy sós kifli?
- Mennyibe kerül egy tejes kávé?
3. Sétáljon el a **Dóm térre**, keresse meg a **Zenélő órát!**
 - Ki építette?
 - Mikor zenél/játszik az óra?,
4. Menjen végig az **Oskola utcán** s nézze meg az üzleteket!

Milyen üzletet talált s mit lehet ott venni?

 1.
 2.
 3.
 4.
 5.

6.....

7.....

5. Hamarosan a **Híd utcához** ér, forduljon be a **Deák Ferenc utcába!** Keresse meg a **Grand Cafét**, s ha szerencséje van, ott találkozunk **5 óra körül!**

Viszlát! ☺) ☺) ☺)

5. *A tervezett oktatási anyag főbb jellemzői, azaz mitől kreatív a megcélzott kommunikáció?*

A 'kreatív kommunikáció' modul olyan segédanyag a magyar mint idegen nyelv oktatásában, amely valamennyi interakciós partner számára több szinten értelmezhető a komplex tanítási-tanulási folyamatban. A tananyag lehetőségei: elsősorban nyelvi cselekvések összekötése szituációkkal, témákkal, országismerettel, grammatikával. A kommunikatív kompetenciát szem előtt tartva a témákhoz szervesen kapcsolhatók a beszélő intenciói, az ezt kifejező nyelvtani struktúrák, ill. a témához tartozó (szak)szókincs. A bemutatott próbaanyag alapvetően a tárgyias szerkezet, a tárgyrag felismerésére, gyakorlására volt hivatott. Ezt indokolja a szerkezet gyakorisága, valamint az a tény, hogy a mindennapi beszédhelyzetekben (vásárlás, napi rutin, történések, elbeszélések, stb.) a tárgy elengedhetetlenül szükséges nyelvi eszköz (Szili 2006). A grammatikai komponens emellett kiegészült a helyhatározók, időhatározók ismétlésével is. A feladatok megfogalmazására felszólító módú igealakokat használtam, s bár maga a nyelvtani jelenség jóval később következik a nyelvtanítási-tanulási folyamatban, hallgatóim a tanórai rutin során kezdetektől fogva hozzászórtak a magyar felszólító alakokhoz, azaz számukra ez a forma nem ismeretlen. A lexikai komponens többféle témakör bővítését teszi lehetővé: pl. állatnevek, városképet alakító intézmények, épületek, tárgyak stb. A szituációk, mint pl. pékség, kávézó a kompetencia alapú oktatás célkitűzéséhez igazodnak, azaz ismeretek, azok alkalmazási képessége és az alkalmazáshoz szükséges attitűdök összessége, melyek egyúttal megfelelő motivációt is biztosítanak. Ennek fényében elmondhatjuk, hogy a kreatív kommunikáció összefoglalóan:

K	ommunikatív
R	eflektáló
E	nergiaigényes
A	ktív
T	eljesítményközpontú
I	ndividuális
V	ariábilis

A tervezett oktatási segédanyag a kidolgozás és a kipróbálás fázisában van. Alkotóelemei még képlékenyek, a folyamatos javítás során még alakulnak. Annnyit azonban bizton állíthatok, hogy a tematikus részek, témakörök adaptálhatók várostól, országrésztől függetlenül, illetve annak megfelelően, valamint a mindenkori nyelvi szinthez igazítva.

IRODALOM

- JÓNÁS Frigyes 2007. A magyar mint idegen nyelv didaktikai sarokpontjai. In: Gecső T., Sárdi Cs. (szerk.) *Nyelvelmélet – nyelvhasználat*. Székesfehérvár – Budapest: Kodolányi – Tinta Kiadó. 94–101.
- KÜSZÖBSZINT. Magyar mint idegen nyelv. <http://bme-tk.bme.hu/other/kuszob>
- PÁLA Károly 2008. Kompetencia alapú oktatási programcsomagok fejlesztése Magyarországon. <http://www.oki.hu/cikk.php?kod=kompetencia-08.html>
- SZILI Katalin 2006. *Vezérkönyv a magyar grammatika tanításához*. Budapest: Enciklopédia Kiadó.
- TVERGYÁK Klaudia Klára 2009. Elhangzott: „Kellemest a hasznossal: felkészülés és felkészítés a magyar mint idegen nyelv érettségire.” *A tudomány nyelve – a nyelv tudománya*. XIX. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus. Eszterházy Károly Főiskola, Eger 2009. április 16–18.

Gaál, Zsuzsanna

Creative communication in teaching Hungarian as a foreign language (HFL)

How should the teacher of HFL manage to teach Hungarian at the beginning of the 21th century? The current issue of this paper is the programme of language teaching based on competence. This paper, after introducing the most relevant pedagogical arguments of teaching HFL, introduces a new method for the teaching Hungarian: the so-called creative communication.